

KOMENTAR

Rodna analiza Nacrta zakona o budžetu za 2025. godinu sa preporukama za Skupštinu Kosova

Uvod

[Nacrt zakona br. 08/L-332 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2025. godinu](#) Vlada Kosova je usvojila 31. oktobra 2024. godine. Međutim, nakon ovog usvajanja, ovaj nacrt zakona nije stavljen na javnu konsultaciju u skladu sa [Uredbom \(VRK\) br. 17/2024 o radu Vlade Republike Kosovo](#). Kao rezultat toga, tek sada su građani i organizacije civilnog društva (OCD) imali priliku da analiziraju budžet i daju preporuke za njega. Prema [Zakonu o ravnopravnosti polova \(ZRB\)](#), rodno odgovorno budžetiranje (ROB) uključuje rodnu integraciju u budžetski proces i „restrukturiranje prihoda i rashoda“ radi promovisanja ravnopravnosti između žena i muškaraca¹. Rodna integracija se definiše kao uključivanje rodne perspektive u „planiranje, odobravanje, sprovođenje, praćenje i evaluaciju zakonodavstva, politika, programa i budžeta, u svim političkim, ekonomskim i društvenim oblastima²“. Zakon nalaže da ROB uključi rodnu analizu kako bi se tretirale potrebe žena i muškaraca, informišući o svim javnim rashodima, budući da se ovi rashodi finansiraju iz poreza građana. ROB mora biti u skladu sa zakonskim obavezama i najboljim međunarodnim praksama, oslanjajući se na ZRP, [Dodatni okvir za evaluaciju rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama \(PEFA GRPFM\)](#) i [Cilj 5.c.I ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija \(COR\)](#). Na osnovu rodne analize nacrta budžeta za 2025. godinu objavljenog na sajtu Parlamenta, ovaj komentar ima za cilj da informiše Parlament o finalizaciji budžeta za 2025. godinu, uključujući obraćanje pažnje na ispunjavanje ključnih potreba žena, muškaraca, devojaka i momaka kroz javnu potrošnju. Dok budžet može uticati na rodnu ravnopravnost na više načina, stoga bi ROB trebalo da se primenjuje u celom budžetu, ovaj komentar naglašava četiri ključna budžetska pitanja kojima bi parlament trebalo da se bavi da bi unapredio rodnu ravnopravnost.

Rodna inkluzija

U skladu sa PEFA GRPFM i COR 5.C.I, Nacrt zakona o budžetu Kosova ne uključuje anekse sa rodnom perspektivom i nema rodne izjave u nacrtu zakona o budžetu. Bez ove rodne analize, nejasno je kako budžet doprinosi rodnoj ravnopravnosti. Budžet za 2025. godinu ne uključuje nikakvu analizu potencijalno različitih potreba žena i muškaraca, uključujući muškarce i žene različitog uzrasta, etničke pripadnosti, sposobnosti i geografske lokacije. Stoga je teško razumeti različite potrebe na koje budžet namerava da odgovori i kako će doprineti daljem unapređenju rodne ravnopravnosti.

Važna budžetska linija koja se odnosi na rodnu ravnopravnost odnosi se na finansiranje Agencije za polnu ravnopravnost (APR), u ukupnom iznosu od 380.230 evra u 2025. godini, u poređenju sa 368.912 evra u 2024. godini (povećan je za 3%) u kategoriji plata i dnevnica, ali nema povećanja broja radnika. Takođe, pozicija službenika za rodnu ravnopravnost pod linijom za plate i dnevnice u svakoj opštini je značajna za alokaciju ljudskih resursa za sprovođenje obaveza koje se odnose na reviziju politika na lokalnom nivou iz rodne perspektive, podizanje znanja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou, i realizaciju drugih zakonskih obaveza, [u Programu za rodnu ravnopravnost](#), kao i u akcionom planu za rodnu ravnopravnost na nacionalnom i lokalnom nivou. Budžetska linija pod nazivom „Rodna pitanja“ nalazi se u budžetu samo 45% opština. Ova specifična budžetska linija je povećana (10%) u odnosu na prošlu godinu. Prosečan iznos od 19,947 evra je po opštini. Sve opštine Republike Kosovo (38) moraju izdvojiti budžet za rodna pitanja, koji iznosi 757.986€ iz opšteg državnog budžeta.

¹ Član 3., stav 1.17

² Član 3., stav 1.16

Tretiranje rodno zasnovanog nasilja

U Nacrtu zakona o budžetu za 2025. godinu, budžet za osnovne troškove skloništa od nasilja u porodici povećan je za 67 odsto, što je 2.500.000 evra, budžet Jedinice za zaštitu i pomoć žrtvama je 542.146 evra, što je povećanje od 31 odsto u poređenju sa onim od prošle godine, povećanje budžeta za ove dve budžetske linije je primer pozitivnih rodni uticaja. Ali postoje dodatni troškovi kojih nema u predlogu zakona koji predviđa [Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici](#) (Istanbulska konvencija):

- Ne postoji budžet za krizni centar silovanja, tretiranje žrtava seksualnog nasilja.
- U vezi sa [Nacrtom administrativnog uputstva \(VRK\) - br. kk/2024 za nacionalnu hitnu telefonsku liniju za žrtve porodičnog nasilja, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja](#) i novog [Državnog protokola za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja](#), u Nacrtu budžeta nije jasno u koju kategoriju troškova su smeštene telefonske linije.
- Na osnovu novog [Državnog protokola za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja](#) i u skladu sa institucionalnim odgovornostima u skladu sa [Zakonom br. 08/I-185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja](#), [Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama](#), sve opštine moraju izdvojiti budžet za Centre za socijalni rad (CSR) u kategoriji plate i dnevnice u okviru Vladinog granta za socijalne usluge za zapošljavanje još dva socijalna radnika sa posebnim zadatkom da se bave slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Ove pozicije su od suštinskog značaja za primenu novog zakonskog okvira, prevenciju nasilja i zaštitu preživelih, uglavnom žena i dece. Ova obaveza nije sprovedena u predlogu zakona o budžetu. Dodatni troškovi zapošljavanja dva socijalna radnika u svakoj opštini za tretiranje slučajeva rodno zasnovanog nasilja, uključujući seksualno i nasilje u porodici, iznosili bi približno 514.800 evra godišnje za Vladu Kosova, računato na osnovu prosečne plate. Konkretno, to bi bilo 13.200 evra po opštini za 37 opština i 26.400 evra za Prištinu.
- Budžet Agencije za besplatnu pravnu pomoć povećan je za 5% u odnosu na prošlu godinu, ali nema povećanja broja ljudskih resursa. Tužilački savet Kosova treba da obezbedi da budžet za ljudske resurse advokata žrtava pokriva dovoljno osoblja, pravične naknade i obuku neophodnu za efektivnu podršku žrtvama i promovisanje rodne ravnopravnosti. Trenutno nema dovoljno advokata za žrtve da ispune svoje obaveze da adekvatno zaštite preživеле rodno zasnovanog nasilja.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova treba da poboljša zaštitu preživelih rodno zasnovanog nasilja i spreči ponavljanje slučajeva rodno zasnovanog nasilja izdvajanjem fondova za kupovinu i održavanje sistema elektronskog praćenja, uključujući elektronske narukvice. Oni su važni za praćenje počinitelaca nasilja i obezbeđivanje pridržavanja naloga za zaštitu, pružajući dodatni nivo bezbednosti preživelim.

Adekvatno finansiranje šeme lične pomoći

Budžet za 2025. godinu ne uzima u obzir [minimalnu platu i stvarno vreme potrebno ličnim asistentima da pomognu osobama sa invaliditetom](#). To doprinosi kršenju radnih prava ličnih asistenata. Postoji potreba da se poveća budžet koji se izdvaja za lične asistente paraplegičara i tetraplegičara (PTTP) sa trenutnim iznosom od 150 evra i za slepa lica sa trenutnim iznosom od 125 evra, kako bi se uskladili makar sa minimalnom platom (koja je trenutno 350 €) ili idealno da odgovara prosečnoj plati (koja iznosi 521 €). Lični asistenti često rade više od osam sati dnevno da bi pružili negu i ne dobijaju penziju. To predstavlja kršenje njihovih radnih prava po Zakonu o radu. Žene imaju tendenciju da budu previše zastupljene među ličnim asistentima, tako da rešavanje ovih pitanja može doprineti poboljšanju njihovih života i života onih o kojima brinu. S obzirom na to da je 2024. godine bilo 3.021 PTTP osoba i 1.849 slepih, ovo bi koštalo oko 18,5 miliona evra za 2025. godinu na osnovu minimalne zarade, što je otprilike duplo više od sadašnjih procenjenih troškova. U međuvremenu, budžetiranje na osnovu prosečne bruto plate koštalo bi oko 30,4 miliona evra.

Adekvatno finansiranje usluga nege

Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI) treba direktno da investira i podstakne opštine da planiraju pristupačniji budžet za stvaranje više javnih centara i vrtića za brigu o deci. [Postavljanjem konkretnih ciljeva i budžetskih izdvajanja na osnovu sveobuhvatnih procena potreba, opštine mogu da tretiraju visok stepen nezaposlenosti i neaktivnosti.](#) MŽK je procenila da bi proširenje opcija za brigu o deci moglo da se stvori [približno 9.899 novih radnih](#) mesta u ovoj oblasti. Štaviše, ovo će omogućiti većem broju žena da rade i poboljšaju obrazovne rezultate u skladu sa [Barselonskim ciljevima, EU.](#) Mora da izdvoji budžet za povećanje dostupnosti [pristupačnih usluga nege, posebno u ruralnim oblastima, što je od suštinskog značaja za transformaciju neplaćenog rada nege u plaćeno zaposlenje, angažovanje više žena na tržištu rada i podršku odgovornom rodnom obrazovanju od najranijeg uzrasta.](#) Prema [Nacionalnoj strategiji razvoja,](#) Vlada ima zakonsku obavezu da realizuje ove investicije, za koje se sada moraju izvršiti budžetska izdvajanja. Dok se Vlada oslanjala na međunarodne donacije kako bi poboljšala dostupnost nege za dece, uključujući fondove Instrumenta za pretprijetnu pomoć Evropske unije (IPA), pozivamo MONTI da izdvoji više takvih fondova i snažno podstičemo opštine da učine isto. Nadamo se da ćemo smanjiti zavisnost od spoljnog finansiranja kako bismo obezbedili dovoljna i održiva budžetska sredstva ubuduće za ovaj važan prioritet nacionalnog razvoja. Takođe, nije jasno da li dolazi do povećanja u Nacrtu budžeta ili ostaje isto.

Preporuke za Skupštinu Kosova

- Rodna pitanja: Obezbedite da svaka opština ima budžet za plate i dnevnice za službenika za rodnu ravnopravnost kako bi ova osoba mogla da ispuni svoje zakonske obaveze.
- Tretiranje rodno zasnovanog nasilja:
 - Ministarstvo pravde da izdvoji adekvatne resurse za Krizni centar silovanja, da pruža tretman žrtvama seksualnog nasilja i SOS telefonsku liniju u skladu sa Istambulskom konvencijom.
 - Da se poveća budžet izdvojen za CSR u kategoriji plate i dnevnice kako bi se zaposlila još dva socijalna radnika u svakoj opštini i četiri u Prištini, posebno zaduženi za tretiranje slučajeva rodno zasnovanog nasilja. Dodatni troškovi su oko 514.800 evra.
 - Ministarstvo unutrašnjih poslova da poboljša zaštitu preživelih od rodno zasnovanog nasilja i spreči ponavljanje slučajeva rodno zasnovanog nasilja izdvajanjem fondova za nabavku i održavanje sistema elektronskog praćenja.
- Šema lične asistencije: Povećati budžetsku liniju za finansiranje šeme personalne asistencije na osnovu trenutnog vremena potrebnog ličnim asistentima da pomognu osobama sa ograničenim sposobnostima i da se tretira kršenje radnih prava ličnih asistenata, što će koštati oko € 18,5 miliona za 2025. godinu na osnovu minimalne zarade, što je otprilike duplo više od sadašnjih procenjenih troškova. U međuvremenu, budžetiranje na osnovu prosečne bruto plate koštalo bi oko 30,4 miliona evra.
- Adekvatno finansiranje usluga nege: MONTI i opštine da finansiraju stvaranje centara za brigu o deci radi povećanja zapošljavanja i obrazovanja žena, obezbeđujući stabilnu budžetsku podršku i nezavisnu od donacija.
- Vlada da objavi Izjavu o rodnom budžetu u skladu sa obavezama PEFA i COR 5.c. I., pokazujući kako će budžet doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti na Kosovu u skladu sa obavezama Vlade.
- Vlada da objavi na internetu, radi transparentnosti, sve rodne budžetske anekse zahtevane budžetskim cirkularima koje moraju da podnesu budžetske organizacije.

Mi, dole potpisani, podržavamo ove preporuke i pozivamo Parlament da ih odmah uvrsti u Nacrt budžeta za 2025. godinu:

GAP Institut

Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) - Kosovo

Inicijativa za stabilnost Kosova

Kosovski centar za Rodne Studije

Mreža žena Kosova (142 organizacije za prava žena)
Riinvest Institut
SIT - Centar za savetovanje, socijalne usluge i istraživanje
UN Women
Žene za žene Kosovo